

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

ויגש תשי"ד

הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני

• ב' מעמים בשבח הישיבה בארץ גושן דוקא • מעם שהיה ארץ גושן
מרוחק אצל פרעה אף שהיה מיטב הארץ • פרעה נתן לשרה את ארץ
גושן בכתובתה • מקום בחוץ לארץ הנכבש כדן על ידי בני ישראל,
ניתוסף לקדושת ארץ ישראל • שבט יהודה מסוגל לביעור עבודה זרה
• מעם שמברכין על 'בריאת' האור בכל מוצאי שבת • שורש כל האש
והאור שבעולם, מקורו מבריאת האור הגנוז שנברא ביום ראשון ונגזז
לצדיקים • אמירת ברכת קדוש לְבָנָה וְקָדוֹשׁ הַחֲמָה, בשעה שנתחדש
סדר מהלכם • להבדיל בין דרכי הגוים לדרכי ישראל, הוא אחד
מהסודות והמצוות היותר גדולות ונחוצות • כשיכלו הרשעים לעתיד,
אז יוכל להתגלות האור הגנוז •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות © Copyright

צו מנדב זיין לרגל א שמהא אָדער אַ יאַרצייט רופט: 1-514-585-3040 / 1-718-388-5519

*** זייער קלאַר (מינוט) 30

לשון קדשו - קונטרס קען

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16→1-1114	צו הערן די רעקארדינג: דרוק 1. - פאר קונטרס 176 פאר הערות דרוק 3	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515
--	---	--	---

• ברכת מזל טוב •

הר"ר אלקנה חיים קרויס הי"ו

לרגל אירויס בני החתן דוד נ"י עב"ג

בת הר"ר אברהם זילבערשטיין הי"ו

הר"ר חיים יושע לעפקאוויטש הי"ו

לרגל נישואי בתו הכלה עב"ג החתן שמעון נ"י

בן הר"ר משה יעקב שמעלצער הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרב החסיד המופלג חריף ובקי, הרבין תורה לעדרים,
וסיים את הש"ס בעיון כמה פעמים, עשה צדקה וחסד
בזהלת פנים, וזכה לשמש בקודש אצל רביה"ק זי"ע

מורה"ר זאב דוב ז"ל בן רבי משה ז"ל

לעבאוויטש

נפטר י"ג טבת תשנ"ו

הרב החסיד ירא חמא, עסק בתורה ביגיעה ובשקידה,
שפך דמעות בעמדו בתפלה, ועסק בצרכי ציבור באמונה,
דבריו הק' של רביה"ק זי"ע היו גר לרגלו

מורה"ר ברוך יהודא ז"ל בן רבי צבי ז"ל

לעפקאוויטש

נפטר עשרה בטבת תשע"ד לפ"ק

האשה החשובה, אשה יראת ה', בעלת צדקה וחסד, השרישה
אמונת צדיקים במשפחתה, ועשתה ביתה אכסניא לחכמים

מרת שרה ב"ר עוויאל ז"ל

לעפקאוויטש

אשת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ע"ה

נפטרה י"א טבת תשס"ד לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

Kotsamir.com

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

א

קישויות ודקדוקים בפסוק וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו

קושיא א

בתנחומא מביא לכאן ההלכה דאין מברכין על הנר במוצאי שבת עד שיאותו לאורו, ולמד לה מן וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶז כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ

וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה (מו, כח).

דער מדרש תנחומא זאגט*, ילמדינו רבינו, אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת.

כך שנו חכמים, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו².

מנין, שנאמר (בראשית א, ד) וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶז כִּי טוֹב, [ואחר כך] וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים

[בין האור ובין החשך].

ב

ואינו מוכן האיד שייך הלכה זו להפסוק וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף

(א) ס'איז דאך א פלא, וואו קומט אהער - אויף וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה - די 'שאלה' ווען מ'מאכט א ברכה על הנר, [און די 'תשובה'] אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו.

ס'האט דאך קיין שום שייכות נישט אהער, די גאנצע הלכה.

ג

קושיא ב - מתוך הדרוש

(ב) [גם אינו מוכן האיד נשמע זאת מן הפסוק וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶז כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ, כי אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו].

(הקושיא בדברי רבינו בארוכה, באות לט)

ד

קושיא ג

במדרש, כל מה שהיה אצל יוסף בענין הצרות והגאולה, כן יהיה אצל ישראל בענין הגלות והגאולה, וכמו כן כשם שאצל יוסף כתיב וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו, כן לעתיד בעת הגאולה כתיב הֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפְנֵה דֶרֶךְ לְפָנֵי אֵין מדרש שטייט, וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו וגו' לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה, זה שאמר הכתוב (מלאכי ג, א) הֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי לְפָנָיִךְ וּפְנֵה דֶרֶךְ לְפָנֵי, וּפְתָאם כְּבֹא אֶל הֵיכְלוֹ הָאֲדוֹן אֲשֶׁר אֲתָם מְבַקְשִׁים וגו'.

רעכנט אויס דער מדרש א גאנץ אריכות³, [אז] די אלע ענינים וואס זיי וועלן זיין [לעתיד] ביי דער גאולה, איז געווען [לשעבר] ביי יוסף הצדיק.

* בתנחומא (סימן ו): וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו. ילמדינו רבינו, אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת. כך שנו רבותינו, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. ומנין למדו, מן הקב"ה, שנאמר וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶז כִּי טוֹב, ואחר כך וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים בֵּין הָאֹרֶז וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, ר' זעירא בר אבהו אמר מכאן שמברכין על הנר במוצאי שבת משיאותו לאורו וכו'.

² פירוש: 'שִׁינְנו' לאורו (ברטנורא, ברכות ח ו).

³ בתנחומא (סימן י): וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח. זה שאמר הכתוב הֲנִי שֹׁלֵחַ מַלְאָכִי וּפְנֵה וגו'.

בא וראה כל צרות שאירע ליוסף אירע לציון:

ביוסף כתיב וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף (וישב לו, ג), בציון כתיב אֶהָב ה' שְׁעָרֵי צִיּוֹן (תהלים פו, ב).

ביוסף כתיב וַיִּשְׁנָאוּ אוֹתוֹ (לו, ד), בציון נִתְּנָה עָלֵי בְקוּלָהּ עַל כֵּן שְׁנֵאתִיהָ (ירמ' יב, ח).

ביוסף וְהָנָה אֲנִיחָנוּ מֵאֲמָלִים אֲלֵמִים (לו, ז), בציון בֵּא יְבֹא בְרָכָה נִשְׂא אֲלֵמִתִּי (תהלים קכו, ו).

ביוסף הִמְלִיךְ תְּמִלֶךְ עָלָיו (לו, ח), בציון אִמַּר לְצִיּוֹן מִלֶּךְ אֱלֹהֶיהָ (ישע' נב, ז).

ביוסף וַיִּחַלֵּם יוֹסֵף חֲלוֹם (לו, ח), בציון בָּשׂוּב ה' אֶת שִׁיבְתָּ צִיּוֹן הַצִּנּוּ כְּחֻלָּמִים (תהלים קכו, א).

ער רעכנט אויס די אלע צרות באריכות, און כל הפרטים פון די אלע צרות. אזוי וואס זענען ביי אידן, אלעס וואס ס'איז ביים כלל ישראל, איז געווען ביי יוסף הצדיק.

ער רעכנט אויס די אלע צרות, און ווידעראום פארקערט, ווען ס'האט זיך אנגעהויבן די סימני גאולה, אלעס וואס ס'וועט זיין ביי אידן ביי דער גאולה, איז געווען ביי יוסף הצדיק.

ביז ער קומט אויס צום סוף, ביי אידן ביי דער גאולה וועט זיין הנני שלח מלאכי ופנה דרך, און 'דא' (ביוסף הצדיק) איז אויך געווען וואס יְהוָה שְׁלַח לְפָנָיו לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה.

ה

וצריך ביאור מה שמושה אלו הב' פסוקים, דהלא לכאורה הם ב' ענינים נפרדים. דהפסוק וְאֵת יְהוָה שְׁלַח לְפָנָיו, מיידי בהליכת יעקב למצרים שהוא התחלת 'הגלות', והפסוק הנני שלח מלאכי ופנה דרך, מיידי בסוף הגלות ותחלת 'הגאולה'

ג) אביסל איז א חידוש נסיוס דברי המדרש. כן מילא די אלע [אנדערע] זאכן האבן א שייכות, [אבער] 'דעס' זעט עפעס אויס [שאינו דומה זה לזה].

[שהרי] דער הנני שלח מלאכי ופנה דרך דאס גייט דאך ארויף אויף דער גאולה, ער וועט אנגרייטן [די גאולה], ופנה דרך, ווען אידן וועלן צוריקקומען קיין ארץ ישראל ביי דער גאולה, מיטן מלך המשיח.

און 'דא' איז דאך געווען פארקערט, דא איז מען דאך געגאנגען קיין 'מצרים', איז מען דאך געגאנגען אין גלות, מיט דעם הערשט האט זיך דאך אנגעהויבן [גלות מצרים], אזוי איז דאך געווען דער 'דרך' פונעם גלות, [און] זיי זענען געקומען [למצרים, און] ס'איז געווען וואס יְהוָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה.

ביוסף הבוא נבוא אני ואמך וגו' (לו, י), בציון אפים ארץ ישתחוו לך (ישעי' מט, כג).

ביוסף ויקנאו בו אחיו (לו, יא), בציון קנאתי לציון קנאה גדולה (זכריה ח, ב).

ביוסף לך נא ראה את שלום אחיך (לו, יד), בציון ודרשו את שלום העיר (ירמי' כט, ז).

ביוסף ויראו אתו מרחק (לו, יח), בציון וזכרו מרחוק את ה' (ירמי' נא, ג).

ביוסף ויתנכלו אתו (לו, יח), בציון על עמך יערימו סוד (תהלים פג, ד).

ביוסף ויפשיטו את כתנת הפסים (לו, כג), בציון והפשיטוך את בגדיך (יחזקאל כג, כו).

ביוסף וישלכו אתו בהרה (לו, כד), בציון צמתו בבור חיי (איכה ג, גג).

ביוסף והבור רק אין בו מים (לו, כד), בציון ובבור אין מים כי אם טיט (ירמי' לח, ו).

ביוסף וישבו לאכל לחם (לו, כה), בציון אשור לשבע לחם (איכה ה, ו).

ביוסף וימשכו ויעלו את יוסף (לו, כח), בציון וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן הבור (ירמי' לג, יג).

ביוסף ויקרע יעקב שמלתיו (לו, לד), בציון לבכי ולמספד (ישעי' כב, יב).

ביוסף וימאן להתנחם (לו, לה), ובציון אל תאיצו לנחמני (ישעי' כב, ד).

ביוסף והמדינים מקרו אתו אל מצרים (לו, לו), ובציון ובני יהודה ובני ירושלים מכרתם לבני היינים (יואל ד, ו).

ומה שאירע ליוסף טובות, אירע לציון טובות:

ביוסף יהי יוסף יפה תאר ויפה מראה (לו, ט), וציון יפה נוף מושל כל הארץ (תהלים מח, ג).

ביוסף איגנו גדול בבית הנה ממני (לו, ט), בציון גדול יהיה כבוד הבית הנה (חגי ב, ט).

ביוסף יהי ה' את יוסף (לו, ט), בציון יהי עיני ולבי שם (מלכים א' ט, ג).

ביוסף ויש אליו חסד (לו, כא), ובציון וזכרתי לך חסד (ירמי' ב, ב).

ביוסף ויגלח ויחלף שמלתיו (מקץ מא, יד), ובציון אם רחץ ה' את צאת בנות ציון (ישעי' ד, ד).

ביוסף רק הפסא אגדל ממך (מא, מ), ובציון בעת ההיא יקראו לירושלם פסא ה' (ירמי' ג, יז).

ביוסף וילבש אתו בגדי שש (מא, מב), ובציון עורי עורי לבשי צדק ציון לבשי בגדי תפארתך (ישעי' נב, א).

ביוסף כתיב ואת יהודה שלח לפניו (ויגש מו, כח), ובציון שלח הנני שלח מלאכי (מלאכי ג, א).

1

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ג

(עד אחר אות כו)

קושיא ד

למה ביקשו יעקב ויוסף, לישב בארץ גושן דייקא

ד) לאמר זען. דעס ענין דאָ [פון] וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גְּשֻׁנָּה, וּוְאֵס אִיז דאָס ענין געווען פון דעם. [דלכאורה למה ביקשו יעקב ויוסף, לישב בארץ גושן דייקא].

2

קושיא ה

להלן כשאמר להם יוסף שיאמרו לפרעה רעה צאן עֲבָדֶיךָ, בַּעֲבוּר תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן. פירש"י דאמר כן כדי שירחקם פרעה מעליו ויושיבם בגושן, ומשמע דארץ גושן היה מרוחק בעיני פרעה

[והנה] 'ווייטער' שטייט דאָן הערשט אין פסוק (מו, לא-לד) אַז "יוסף הצדיק" האָט זיי [דאָס] געזאָגט [אז] זיי זאָלן גיין קיין גושן, [שאמר להם] זיי זאָלן נאָר ענטפערן רעה צאן עֲבָדֶיךָ גַם אֲנַחְנוּ גַם אֲבוֹתֵינוּ (מו, ג), בַּעֲבוּר תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוּעָה צֶאֱן (מו, לד).

זאָגט דאָן רש"י פֿשֵׁט דאָרט, ווייל אז עטץ וועט זאָגן עטץ זענט רוּעָה צֶאֱן, וועט ער ענק וועלן מְרוּחָק זיין, מ'זאָל מְרוּחָק זיין פון אים, [וממילא] וועט ער ענק שיקן קיין גושן.

זעט עפעס אויס אז דעס גושן איז געווען אן אָרץ מְרוּחָק פון פֿרעה'ן.

ח

ולעומת זה מבואר בפסוק כי ארץ גושן היה מיטב האָרץ של מצרים

און אין פסוק שטייט אַז ס'איז געווען בְּמִיטֵב הָאָרֶץ, [שאמר פרעה ליוסף] (מו, ו) בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשִׁיב אֶת [אֲבִיךָ וְאֵת] אַחֶיךָ יִשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, עטליכע מאל שטייט עס אין פסוק אַז ארץ גושן איז געווען דער מִיטֵב הָאָרֶץ, דאָס בעסטע פונעם לאַנד.

ט

וצריך ביאור, דאס ארץ גושן היה בְּמִיטֵב הָאָרֶץ, אס כן למה היה זה מקום מְרוּחָק בעיני פרעה

(ה) נו וויאזוי איז דאָס מְרוּחָק געווען, אַז ס'איז געווען דאָס בעסטע פונעם לאַנד.

י

[ואין לומר דהכוונה שעדיין לא היה ארץ מיושב, שהרי] ס'איז געווען א 'ישוב' [פון פריער אויך], ווי דער רמב"ן זאָגט קִנְיָה לָהֶם 'בתים' וּשְׂדוֹת, דאָרטן האָט ער געקויפט, בארץ גושן, ס'איז געווען א 'ישוב'.
נו וואָס הייסט מְרוּחָק.

¹ ברש"י (מו, לד) : בַּעֲבוּר תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת, ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם : כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וגו'. לפי שהם להם אלהות :

² דכתיב (מו, יא) וַיּוֹשִׁיב יוֹסֵף אֶת אֲבִיו וְאֵת אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶתְּהָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כְּאֲשֶׁר צִוָּה פֶּרְעֹה. וכתיב (מה, יח) וְאֶתְּהָה לָכֶם אֶת טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם, ופירש"י, ארץ גושן.

³ רמב"ן (מו, יא) על הפסוק וַיּוֹשִׁיב יוֹסֵף אֶת אֲבִיו וְאֵת אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֶתְּהָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ וגו' : שהושיב אותם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ ובְּאֶתְהָה שנתן להם, כי לא רצה שיהיו כגרים בארץ, וקנה להם בתים, נחלת שדה וכרם, ונתן להם. וזה מרשות פרעה, כי הם אמרו (שם, ד) 'לָגוּר' בְּאֶרֶץ בְּאֶנּוּ, לא 'לְדוּר', וכשיעבור הרעב נשוב לארצנו. ופרעה אמר ליוסף (שם, ו) 'הוֹשִׁיב' אֶת אֲבִיךָ, שיושיבם כאנשי הארץ 'התושבים' בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

יא

ישוב קושיא ד (באופן ראשון)

כיון שהיה גושן מרוחק בעיני פרעה, לכן בחרו לישוב שם דייקא, בכדי שהיו ישראל 'מרוחקים' מפרעה והמצריים [ומצד יוסף למה ביקש כן, בפשטות] זעט אויס [הטעם שהוא עובר זה גופא שהיה גושן מרוחק בעיני פרעה והמצריים, און] ער האָט נישט געוואָלט זיי זאָלן זיך אָנקערן מיט די מצריים, [ולכן בחר שישבו שם, כי עי"ז נמצא] מ'איז געווען מְרוֹחֵק [מן המצריים].

יב

ישוב קושיא ד (באופן שני)

בימי אברהם נתן פרעה לשרה את ארץ גושן בכתובתה, ועי"ז קנתה הארץ קדושה, ולכן בחרו לישוב שם דייקא [נאָר] אפשר גאָר [יש לומר עוד טעם על מה שביקש יעקב ויוסף כן], ווייל ס'שטייט דאָך אַז פרעה ווען ער האָט גענומען שרה'ן, דעמאָלטס [בפרשת לך לך] ווען ער האָט דאָרטן גענומען שרה אמנו מיט דער 'געוואָלד', האָט ער איר פאַרשריבן אין די כְּתוּבָה [דעם] ארץ גושן.

- [פון דעם] זעט דאָך אויך אויס אַז ס'איז געווען אַ 'חשוב לאַנד', [עוד מקודם שבאו ישראל לשם]. -

אַבער אפשר טאָקע איבערדעם האָט ער [יוסף הצדיק] געהאַט אַ טענה צו גושן, אפשר ווייל ער האָט עס איר פאַרשריבן אין די כְּתוּבָה, על פי הלכה האָט ער געהאַט אַ טענה, איז דאָס געקומען טאָקע [לבני בניה של שרה], מאת המלך איז דאָס געווען איר'ס [של שרה].

אַז ס'איז טאָקע געווען איר'ס, איז עס אַריינגעקומען אין אַ רשות פון די

יג

ויתכן עוד שע"י שנכנסה לרשות שרה, שרתה שם קדושת "ארץ" ישראל, וכדין חוץ לארץ הנכבש ע"י בני ישראל כדן, דניתוסף זה לקדושת ארץ ישראל

און אפשר גאָר [היה בגושן מצד ההלכה "קדושת ארץ ישראל", ווייל] לעולם דעם וואָס מ'איז כובש כדן, ווען אידן זענען כובש כדן, האָט דאָך עס גאָר קדושת הארץ.

יד

שהרי כל המעם מה שארץ סוריא אין לה דין ארץ ישראל לגמרי, הוא רק מפני שכבשוה שלא כדן, מרם שגמרו לכבוש כל ארץ ישראל

דער גאַנצער טעם פאַרוואָס כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש, סוּרְיָא הייסט אַ כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש, [איז] ווייל מ'האָט עס כובש געווען שלא כדן. ווייל מ'האָט קודם געדאַרפט נעמען [גאַנץ] ארץ ישראל, און מ'האָט נישט גענומען 'אינגאַנצן', איז עס געווען שלא כדן. איבערדעם האָט עס נאָר דעם דין פון כיבוש יחיד.

¹ פירוש: להיות להם שייכות.

² בפרקי דרבי אליעזר (פרק כו): רבי יהושע בן קרחה אומר, מאהבתו אותה פרעה כתב לה בשטר כתובתה כל ממון, בין כסף בין זהב בין עבדים בין קרקעות, וכתב לה את ארץ גושן לאחוזיה. לפיכך ישבו בני ישראל בארץ גושן, שהיא של שרה אמנו.

³ וז"ל האלשיך הקדוש בפרשתו (מה, י): וַיִּשְׁכֶּת בְּאֶרֶץ גֶּשֶׁן, לומר אינך מסתופף תחת טומאת השר, כי הנה וַיִּשְׁכֶּת בְּאֶרֶץ גֶּשֶׁן, כי אין טומאה מרחפת שמה כתר גבול מצרים, והוא כי הלא קבלו רבותינו ז"ל כמפורש בפרקי רבי אליעזר (פרק כו), כי ארץ גושן ניתנה במתנה גמורה לשרה אמנו מאז ירדה מצרימה, ומצדה שרתה קדושה במקום ההוא.

⁴ כמבואר בספרי סוף פרשת עקב (פיסקא טו): כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כָּף יְגִלְכֶּם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה (עקב יא, כד) וכו'. אמר להם כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם. או אינו אלא רשות בידם לכבש חוץ

און אויך ביי אסאך זאכן האָט עס דעם דין פון 'ארץ ישראל', נאָר נישט מיט אַלע דינים.

טו

אויך איז דאָך עס גיווענדט אין דער פלוגתא (בגמרא עבודה זרה כא.) צי כיבוש יחיד שמייה כיבוש, ס'איז דאָ אַ מאן דאמר וואָס ער לערנט גאָר כיבוש יחיד שמייה כיבוש.

טז

אבל בימי אברהם עדיין לא היה החיוב של כיבוש ארץ ישראל, ואם כן מה שקנתה שרה ארץ גושן, היה לה דין כיבוש חוץ לארץ "כדין", ושרתה בה קדושת ארץ ישראל

אָבער על כל פנים נאָר כיבוש יחיד, ווייל ס'איז געווען שלא כדין, אָבער דעם וואָס אידן נעמען כדין, האָט עס קדושת הארץ.

[און] דעמאלטס [בימי אברהם] איז דאָך נאָכנישט געווען די הלכה, מ'איז נאָכנישט מַצְוָה געווען כובש צו זיין ארץ ישראל פריער, איז נאָכנישט געווען [החסרון במה שלא כבשו מקודם כל ארץ ישראל].

יז

ועוד שהרי לא היה זה בדרך כיבוש כלל, רק בדרך מתנה גמורה, ואם כן בודאי היתה שלה כדין

איבערהויפט איז דאָך דאָס נישט געגאנגען מיט קיין "כיבוש", [נאָר] מ'האָט עס איר טאַקע געגעבן "בְּמִתְנָה" אין דער כְּתוּבָה, ווען ער האָט זי גענומען מיט דער געוואָלד. איז זיך עס טאַקע 'געקומען' [פאַר שרה], איז עס געווען [ארץ גושן] ברשות ישראל, האָט עס גאָר באַקומען קדושת הארץ.

יח

ועל כל פנים בארץ גושן שרתה קדושה עוד מימי שרה, ועל כן בחרו לישב שם דייןא

איבערדעם קאָן זיין, ווייל ס'האָט געהאָט טאַקע די קדושה, קודם, איז צוויי זאָכן^א, איבערדעם האָט ער [יוסף הצדיק] פאַרלאַנגט יִשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן.

לארץ עד שלא יכבשו את הארץ, תלמוד לומר (עקב שם, כג) וירששתם גוים גדלים ועצמים מכם, ואחר כך כל המקום אשר תדרוך פה רגלכם בו לכם יהיה, שלא תהא ארץ ישראל מטמאה בגלוליהם ואתם חוזרים ומכבשים חוץ לארץ, אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לקבש חוץ לארץ. הרי שכבשו חוץ לארץ, מנין שמצוות נהגת שם, הרי אתה דן, נאמר כאן יהיה, ונאמר להלן יהיה, מה יהיה האמור כאן מצוות נהגות שם, אף להלן מצוות נהגות שם. ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצוות נהגות שם, אמרו, דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה משיכבשו ארץ תהיו רשאים לכבוש חוץ לארץ, הוא לא עשה כן, אלא חזר וכיבש ארם נהרים וארם צובה, ואת היבוס שהיה סמוך לירושלים לא הוריש, אמר לו הקב"ה, סמוך לפלטיריא שלך לא הורשת, היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה.

וברמב"ם (מלכים א, ו): כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כיבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה.

וברמב"ם (תרומוט א, ג-ד): הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב, וכיוצא בהן, אע"פ שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה, אינו כארץ ישראל לכל דבר, ולא כחוצה לארץ לכל דבר כגון בכל ומצרים, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ, ולהיותן כארץ ישראל לא הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל, מפני שכבש אותם קודם שיכבשו 'כל' ארץ ישראל, אלא נשאר בה משבעה עממים. ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ ישראל לכל דבר. והארצות שכבש דוד הן הנקראין 'סוריא' - סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל, ויש דברים שהיא בהן כחוץ לארץ וכו'.

[ועיין עוד באורך בויאל משה (ב, יג-כד) בבאיור למה באמת עשה דוד כן, לכבוש סוריא קודם שיכבשו כל ארץ ישראל. ובענין למה נקרא בלשון כיבוש "יחיד", ואכמ"ל].

^א בטעם שביקש גושן, הן כמו שפרש"י כדי שיהיו מרוחקין מהמצריים, והן מצד ההלכה שהיה בכתובתה של שרה. [נכמו שמסיים רבינו להלן באות כב, לבאר זה גם לפי אופן הראשון].

יט

ישוב קושיא ה

הרשעים אינם יכולים לסבול דברים שהם מצד הקדושה, ועל כן אף שמתחילה היתה ארץ גושן חשובה בעיניהם, כי באמת היה זה במיטב הארץ, אבל לאחר שקנתה קדושה ע"י שרה אמנו, נעשה המקום מרוחק אצלם

נאָר פאַרוואָס ס'איז געווען מְרוּחָק, אַז ס'איז געווען מִיטבּ הָאָרֶץ.

[קען זיין] טאַקע פאַרדעם אפּשער, ווייל [די רשעים] זיי זענען נישט סובל [קיין קדושה], די מַצְרִיִּים האָבן נישט סובל געווען, [און] פֿרַעָה האָט נישט סובל געווען קיין קדושה. [ולכן מכיון] אַז דעם פּלאַץ איז מְקוּדָּשׁ געוואָרן, האָט ער זיך שוין דערפון מְרַחֵק געווען, איז 'ער' שוין אַנטלאָפֿן פון דאָרט. ער האָט שוין געשפּירט דאָרט עפּעס אַ קדושה.

כ

ס'איז ידוע אַז די מקורות הטומאה זענען דאָך נישט סובל קיין קדושה.

[און] פֿרַעָה איז געווען דער מקור הטומאה, ער האָט נישט סובל געווען קיין קדושה.

איבערדעם 'אַזוי ווי'² ס'איז געקומען [פאר] שָׁרָה אַמְנוֹן' אין די כתובה, האָט דעם פּלאַץ אָנגעהויבן צו באַקומען אַ קדושה.

כא

פריער איז עס טאַקע געווען, איז עס ביי אים [געווען חשוב, והיה נקרא מיטב הארץ. אָבער לאחר שנכנס לרשות הקדושה], ס'מעג זיין הונדערט מאָל מִיטבּ הָאָרֶץ, ס'מעג זיין 'ווי גוט' [ס'זאָל נאָר זיין], ס'איז דאָך אָבער מִסְטָרָא דְקְדוּשָׁה, און 'דאָס' איז די טומאה נישט סובל, [ולכן] איז פֿרַעָה שוין מְרוּחָק געוואָרן פון דעם פּלאַץ.

כב

המשך ישוב קושיא ד

ועל כן היה לבני ישראל ב' מעלות לבחור בארץ גושן, דמלכוד שהוא מקום

שקנתה קדושה ע"י שרה, יש בה המעלה שהרשעים מתרחקים משם

האָט עס שוין געהאַט אַ טאַפּלטע מעלה³ [לבחור בארץ גושן, לישיבת בני ישראל, מכיון] אַז די רשעים האָבן זיך דערפון מְרַחֵק געווען.

און 'דאָס' האָבן זיי דאָך געזוכט, די הייליגע שבטים האָבן 'דאָס' געזוכט, – יוסף הצדיק, מיט די שבטים, מיט יעקב אבינו, – [זיי האָבן געזוכט] אַזאַ פּלאַץ וואו רשעים זענען זיך מְרַחֵק, [כדין] אַז זיי זאָלן קאַנען זיין מוּבָדֵל ומוּפְרָשׁ פון די כוחות הטומאה, ווי ווייט מעגליך.

כג

ואף לאחר זה היה כמה מישראל שהתחברו עם המצריים, וכדרכיב ויתערבו כגוים

וילמדו מעשיהם, וכל שכן אם לא היו דרים בארץ גושן רק בתוככי ארץ מצרים

[והלא] 'הערשט אַזוי' [אף כשישבו במקום קדושה של ארץ גושן] איז אויך געווען ויתערבו כגוים וילמדו מעשיהם (תהלים קו, לה) 'שפעטער'.

[וכדכתיב] (שמות א, ו-1) וַיָּמָת יוֹסֵף וְאָחִיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא, [דעמאַלטס] איז געווען וְתִמְלֹא הָאָרֶץ אֹתָם. [דפירושן] זיי האָבן זיך אויסגעמישט [עם המצריים], ווי דער מדרש

² פירוש: ווי נאָר.

³ כפי שני הטעמים הנזכרים בהערה יא.

זאָגט^י, און ס'איז פיל געוואָרן [ארץ מצרים מבני ישראל, זיי זענען] נְתַעֲרַב געוואָרן און זיי האָבן זיך אויסגעלערנט [דרכי המצריים].

[ונמצא דאָף לאחר ישיבת ארץ גושן] איז 'אָזוי אויך' נישט גוט געווען. 'היינט שוין נאָך' [=כל שכן], על אחת כמה וכמה ווען מ'זיצט [ווען] טאָקע אין עֲרֹת הָאָרֶץ [בתוכי ארץ מצרים], אין טומאת מצרים.

כד

ועכ"פּ היה בזה הצלה כמה שישבו בארץ גושן המרוחק בעיני מצריים, והוא שעמדה להם שנשאר ישראל גדורים בעריות ע"י כחו של יוסף הצדיק

על כל פנים איז עס געווען אַ הַצְלָה [מה שישבו בגושן, כי על ידי זה] איז 'דאָך' נאָך געבליבן אַסאָך דברים שבקדושה, און כמה כוחות [של קדושה], מיטן כח פון יוסף הצדיק זענען זיי געווען גדורים בעריות^{טו}, און נאָך כהנה וכהנה כמה מדות טובות וקדושות.

כה

וכל שכן בדור הראשון של יוצאי מצרים, היה בזה הצלה גמורה שהיו כולם קדושים

איבערהויפט ווילאנג דאָס ערשטע דור איז געווען, - דאָס ערשטע דור [של יורדי מצרים] וואָס זיי האָבן געקענט יעקב אבינו, - איז דאָך אַודאי געווען בלויז קְדוּשָׁה. [דרק] הערשט 'שפעטער' [כשהיה] וַיָּמָת יוֹסֵף וְאָחִיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא, איז הערשט געוואָרן דעם הַשְׁתַּנּוּת, אָבער 'פריער' איז דאָך געווען [בלויז קדושה].

כו

ולכן בחרו לישב בארץ גושן, כדי להתרחק מן הרשעים עד כמה שיכולין להתרחק מהם, שלא ישבו אצלם

איבערדעם האָבן זיי פאַרלאַנגט [ארץ] גוֹשֶׁן, [כדי] זיי זאָלן זיין מוֹבְדָל וּמְרוֹחֵק פֿון די רשעים, [על ידי שישבו בתוך] אַ פֿלאַץ וואָס רשעים אַנטלויפֿן [דערפון]. וואָרן ווי מער [ס'איז] די הַבְדָּלָה וְהַפְרָשָׁה פֿונעם כַּח הַרְשָׁעָה, און פֿון כַּח הַטּוֹמָאָה, ברויך מען [עס] אַלץ צו זוכן.

כז

ישוב קושיא ג

בביאור הפסוק הנני שלח מלאכי

כעין זה הוא ענין הפסוק הנני שלח מלאכי ופנה דרך, שהוא הכנה לפנות הרשעים מן הארץ, רבשיביו שם ישראל לעתיד לא יהיו שם רשעים, וע"ז יתרום קרן הצדיקים

די זעלבע איז דאָך, שטייט דאָך אין רד"ק^{טז} און די אַלע מפרשים^{יז} [על פסוק הנזכר]

^{יז} בילקוט שמעוני (שמות, רמז קסב): וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אָחִיו (שמות א, ו), אף על פי שמתו, אלקיהם לא מת, הדא הוא דכתיב (שם, ו) וַיָּבִי יִשְׂרָאֵל פָּרוֹ וַיִּשְׁרָצוּ, רבי חייא אמר כל אחת ואחת מישראל היתה יולדת ששה בכרס אחד, שנאמר (שם) וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם. אמר ר' יוחנן מלאו את מצרים. דבר אחר שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסיות מהם. מיד גזרו עליהם שיפרשו מהן, וַיָּקֶם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם (שם, ח), אמר רבי אבא בר כהנא וכי מלך חדש היה אלא שחדש עליהם גזירות של פורענות.

^{טו} כמבואר בויקרא רבה (לב, ה): ר' הונא בשם ר' חייא בר אבא אמר, שרה אמנו ירדה למצרים וגדרה עצמה מן הערוה, ונגדרו כל הנשים בזכותה. יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו. אמר רבי חייא בר אבא, כדאי היה גדור ערוה בעצמו, שנאלו ישראל על ידו. רב הונא אמר בשם בר קפרא, בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שנו את שמם, ואת לשונם, ולא אמרו לשון הרע, ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה וכו'.

^{טז} ברד"ק (מלאכי ג, א): הַנְּנִי שְׁלַח מְלָאכִי וּפָנָה דֶּרֶךְ. אם תשאלו משפט הרשעים בעולם הזה, עוד יבא זמן שתראו, ואז יקרב אליכם המשפט לכלות הרשעים שבהם. והוא יהיה אותו היום שאשלח מלאכי ופנה דרך לִפְנֵי, והוא מלאך ה' מן השמים, כמו (משפטים כג, כ) הִנֵּה אֲנִי שְׁלַח מַלְאָךְ לִפְנֶיךָ לְשַׁמֵּר דְּרֹכְךָ וְגו'.

הנני שלח מלאכי ופנה דרך [לפני] (מלאכי ג, א), שטייט [דשליחות המלאך הוא ווייל] מ'וועט מפנה זיין די רשעים פונעם פלאץ" [מארץ הקודש].

כח

[וכשיכלו הרשעים], 'אזוי' וועט זיין התרוממות קרן הצדיקים.
ווי די גמרא מאכט דעם חשבון" [בסדר הברכות של שמונה עשרה, ובסדר ברכת ולמלשינים]. אז 'דערנאך' וואס ס'איז נאָשִׁיכָה שפּטִיךְ כְּבִרְאשָׁנָה (ישעי' א, כו), וועט זיין נעשה דין ברשעים [שעל זה תקנו ברכת "השיבה שופטינו", ואחר כך יכלו הפושעים והזדים, שעל זה תקנו ברכת "ולמלשינים"], און דערנאך וועט זיין התרוממות הצדיקים [שעל זה תקנו ברכת "על הצדיקים"].

כט

דאס איז דער פֿשט, אזוי טייטשן זיי דאך דארטן די אלע מפרשים, אז דער הנני שלח מלאכי לפניך ופנה דרך, דאס וועט אנגרייטן [די גאולה], מ'וועט מפנה זיין [את הרשעים], ווי דער רד"ק זאגט עס דארטן ארויס.
מ'וועט מפנה זיין די רשעים, ס'וועט זיין א בירור, א הבדל והפרש [מן הרשעים, ווייל ס'וועט 'בלייבן' בלויז צדיקים].

ל

דער אייבירשטער זאל העלפן מ'זאל זוכה זיין [צו זיין] צווישן די וואס זיי וועלן זוכה זיין צו דערלעבן די גאולה שלימה, ווען ס'וועט זיין שלח מלאכי לפניך ופנה דרך.

לא

המשך ישוב קושיא ג

בביאור הפסוק ואת יהודה שלח לפני

ועוד יש בענין הפסוק ואת יהודה שלח לפני, ענין ביעור עבודה זרה מן הארץ, וכמובאר במדרש רשב"י יהודה לומר הוא לבקר עבודה זרה ונמצא דגם שליחות יהודה לגושן היה בזה ענין פניו דרך מן הרשעים, כעין מה שיהיה לעתיד און די זעלבע איז געווען [בהפסוק] ואת יהודה שלח לפני אל יוסף להורת לפניו גשנה, איבערדעם האט ער געשיקט יהודה'ן, [כדי לבקר כחם של הרשעים מארץ גושן].

לב

ווי דער מדרש זאגט², יהודה האט צובראכן די 'וועגן' [=וועגענער] וואס ס'איז געווען אויף זיי עבודה זרה. קודם איז געווען [ויתן להם יוסף] עגלות על פי פרעה (מה, כא), האט זיי יהודה צובראכן, ווייל ס'איז געווען אויף זיי עבודה זרה'ס, האט יוסף הצדיק געשיקט אנדערע עגלות, [וואס] די זענען שוין געווען ריין.

¹ ברש"י (שם), הנני שלח מלאכי, לבקר את הרשעים. ופנה דרך, מן הרשעים.
² וז"ל רבינו בס"ג אחרון של פסח תשכ"א [לשון קדשו נו, אות נח]: ס'וועט זיך נישט געפונען [לעתיד] קיין 'רשע' אין ארץ ישראל. אזוי זאגן דאך ארויס די פסוקים, אז נאָר 'פרומע אידן' וועלן זיין.
³ בגמרא מגילה (יז): תנא, מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות 'על הסדר' וכו'. ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים, דכתיב (יחזקאל לו, ח) ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא. וכיון שנתקבצו גלויות, נעשה דין ברשעים, שנאמר (ישעי' א, כה-כו) וְאֶשְׁכִּיחַ יְדִי עָלֶיךָ וְאֶצְרֶךָ כְּכֶרֶם סִיגִיךָ וְכִתִּיב וְאֶשְׁכִּיחַ שְׁפָטֶיךָ כְּבִרְאשָׁנָה. וכיון שנעשה דין מן הרשעים, כלו הפושעים וכולל זדים עמהם, שנאמר (שם, כח) וְשָׁכַר פְּשָׁעִים וְחַטָּאִים יִתְּדוּ (יכלו). וכיון שכלו הפושעים מתרוממת קרן צדיקים, דכתיב (תהלים עה, יא) וְכָל קִרְיָי רָשָׁעִים אֶגְדַּע תְּרוֹמֶמְנָה קִרְנֹת צִדִּיק וכו'.

² בבראשית רבה (צד, ג): וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֻלֹת וְאָשֶׁר שָׁלַח "יוסף" לִשְׂאת אֹתָן (מה, כז). אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו, היתה עבודת כוכבים חקוקה עליהם, עמד יהודה ושרפן. לומר הוא השבט להיות שורף עבודת כוכבים.

זאָגט דער מדרש לָמוּד אוֹתוֹ הַשְּׁבֵט לְבַעַר עֲבוּדָה זֹרָה, דער שבט יהודה. איבערדעם האָט יהודה צובראָכן די 'וועגן'. אזוי שטייט אין מדרש רבה.

לג

איבערדעם האָט ער [יעקב אבינו] געוואוסט, אַז [צו] מִפְּנֵה זַיִן אַ דֶּרֶךְ, [כדי צו] מאַכן אַ הֶבְדָּל וְהַפְּרֵשׁ, נעבן דאָרטן וואו רָשָׁעִים זענען זיך פֹּרֵשׁ [כנפם], צו דעם איז מסוגל [דייקא] יהודה.

איבערדעם האָט ער געשיקט וְאֵת "יְהוּדָה" שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו "גִּשְׁנָה".

לד

וואָרן לעולם [לכאורה יש להקשות] וואָס האָט ער געשיקט [דייקא] יְהוּדָה, ער האָט געדאַרפט שיקן [א צווייטן, דהלא] יהודה איז דאָך געווען דער מלך, [און כדי] מ'זאָל אים [יעקב] אָנגרייטן אַ פּלאַץ, האָט ער געקאָנט שיקן אַ שליח, אַן עָבֵד, אָדער על כל פנים קטנותן של שבטים, פאַרוואָס האָט מען געשיקט דעם מלך, יהודה. נאָר וואָס דען, ער האָט דאָך געוואוסט [אז] צו 'דעם' איז מסוגל 'יהודה'.

לה

ס'שטייט ביי דוד המלך [הבא משבט יהודה, שהיה גם כן מסוגל לזה], ווי די מפרשים ברענגן דאָרטן [על המדרש הנזכר]^{כא} אַז דוד המלך האָט מבער געווען די עבודה זרה ס"ב, און די אַלע [מלכי יהודה] מגזע דוד [הצדיקים שבהם היו מסוגלים לביעור עבודה זרה, כדמצינו אצל יאשיהו ששרף גילולי מלכי ישראל ויהודה].

[און אויף דעם] זאָגט דער מדרש לָמוּד אוֹתוֹ הַשְּׁבֵט לְבַעַר עֲבוּדָה זֹרָה.

לו

איבערדעם האָט ער [יעקב אבינו] געשיקט אויף דעם יהודה'ן.

לז

און דאָס וועט זיין ביי ביאת המשיח אויך די זעלבע [שישלחו מקודם מלאך לבער את הרשעים וטומאתם מן הארץ].

איבערדעם איז דאָס דער מדרש מְקַשֵּׁר [אלו ה' פסוקים], וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף וְגו', און הִנְנִי שְׁלַח מְלָאכִי לְפָנֶיךָ וּפְנֵה דֶרֶךְ וְגו'.

^{כא} במתנות כהונה שם: לָמוּד הוּא [השבט] כו', בספר צרור המור מביא מאמר זה וז"ל, לָמוּד הוּא כו', שנאמר (שמואל ב' ה, כא) וַיַּעֲבֹדוּ שָׁם אֶת עֲצֵבֵיהֶם וַיִּשְׁאָם דָּוִד וְאַנְשֵׁיוֹ, מהו 'וַיִּשְׁאָם', וישפרו, כמה דאת אמר (עי' שופטים כ, לח) ותעל משאת העיר, עכ"ל צרור המור.

וביפח תואר שם: לָמוּד הוּא הַשְּׁבֵט הַזֶּה, כדכתיב וַיִּשְׁאָם דָּוִד, וכן רוב מלכי יהודה שרפו עבודת אלילים. ואמר זה, לומר שאף שלא נתפרש מי שרפן, מסברא ילפינן דהיינו יהודה, מדחזינן שבט זה רגיל בכך, ומעשה אבות יעשו בניו. והטעם כי הוא המולך, ולו יאתה לתקן בעולם מלכות ש-ד"י.

ובנזר הקודש שם הוסיף: וכהאי גוונא נמי אמרינן בפרק קמא דמגילה (יג.) שכל הכופר 'בעבודת אלילים' נקרא 'יהודי' עיין שם. והיינו שנקרא על שם שבט 'יהודה'. ודבר זה מבואר על נכון על פי מה שכתבתי לעיל פרשה צ"ג סימן ב' בשם הזהר, שמלכות בית יהודה היה מרכבה למלכות שמים ועמד במקומו בעולם התחתון, עיין שם באורך.

ועיין עוד בפירוש מהרז"ו שם.

^{כב} כדכתיב (דברי הימים א' יד, יב) וַיַּעֲבֹדוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִד וַיִּשְׁרֹפוּ בָאֵשׁ.

לח
הקדמה ליישוב קושיא א
(עד אחר אות סח)

נאָר מ'זאָל מיר צוקומען צו דער שאלה וואָס דער מדרש פרעגט דאָ [אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת].
לאָמיר זען.

לט
[קושיא ב]

האך נשמע מן הפסוק וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ, כי אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו [דהנה] לכאורה ברויך מען צו פארשטיין דאָס לשון המדרש.
עקסטערדעם וואָס ס'איז שווער (קושיא א) וואו דאָס קומט אָהער, [כאן בפסוק] וְאֵת יְהוָה שָׁלַח אֶל יוֹסֵף, וואו קומט די שאלה אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת.
נאָר [איז אויך נאך שווער] וויאזוי איז דאָס געדרנינגען פון דאָנעט [כי אין מברכין על הנר] "עד שיאותו לאורו", וויאזוי איז געדרנינגען [אז] ווייל ס'שטייט וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ, "וַיְבָרֶךְ" איז נישט טייטש אַ ברכה, ס'איז דאָךְ גאַרנישט 'דעס', [שהרי בפסוק] וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים, שטייט דען דאָרטן 'די' ברכה? לא מיניה ולא מקצתו, ס'איז דאָךְ גאַרנישט 'דעס'.
און אויף אַלענפאלס, לויט אַלע טעמים, איז דאָךְ דער טעם פאָרוואָס מ'מאַכט בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, במוצאי שבת מברכין על הנר, ווייל ס'איז געווען די 'בריאה' [שנברא האור במוצאי שבת] (וכדיבואר עוד להלן). אָבער נישט פון דער [לשון] "הַבְּדִלָה" [איז עס געדרנינגען].
נו [אם כן צריך ביאור] וואָס אַ שייכות האָט דאָס [עם לשון הפסוק "וַיְבָרֶךְ" אֱלֹקִים בֵּין הָאֹרֶךְ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ].

מ
הקדמה ליישוב קושיא ב
(עד אחר אות סד)

מעם הלבוש - על ברכת האור במוצאי שבת
לפי שבינים ראשון של מעשה בראשית נברא האור

נאָר ס'קען זיין אַזוי. דאָ דער לבוש זאָגט דאָךְ²² דעם טעם פאָרוואָס מאַכט מען אַ ברכה בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, במוצאי שבת מברכין על הנר, ווייל דעמאָלטס [ביום ראשון למעשה בראשית] איז נברא געוואָרן [האור, כדכתיב] וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אוֹר, דער אור איז נברא געוואָרן 'תחילת' במוצאי שבת, [שהוא "יום ראשון" של מעשה בראשית].

מא
קושית האליה זוטא על מעם הלבוש

הלא בנמרא מבואר מעם אחר, דהוא משום שבמוצאי שבת (אור ליום ח') למעשה בראשית) הוציא אדם הראשון את האור מן שני אבנים שהקישן זה לזה

פרעגט דער אליה זוטא²³ פרעגט אים האַרב, דער "אור" [הנזכר בפסוק ביום ראשון

²² בלבוש הלכות שבת (לבוש החור, א"ח רחצ, א): ומברך על הנר בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ, אם יש לו [נר]. ואם אין לו, אינו צריך לחזור עליו גם כן, שאין עיקר תיקון ברכה זו אלא לזכר שנברא במוצאי שבת, דהיינו ביום ראשון, דכתיב (בראשית א, א) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אוֹר וגו'. הגה דאי משום הנאות האור הוא מברך, היה צריך לברך בכל פעם כשנהנה מן האור.

²³ דעל לשון הלבוש דהיינו ביום ראשון כתב באליה זוטא (שם, ס"ק א): ליתא, דהא אור 'יום' הוא. אבל אור זה

למעשה בראשית] איז דאָך אויף ימָמא, נישט אויף אויפדערנאַכט.

און ס'איז דאָך מבואר אין די גמרא¹² אַז [ברכת האש במוצאי שבת] דאָס גייט אַרויף אויף עפעס אַנדערש, [ווייל] אדם הראשון [נאחר שבת הראשון כשחשכה הלילה במוצאי שבת]¹³, ס'איז געווען חושך, האָט אים הקדוש ברוך הוא מזמין געווען שני אבנים, והקישן זה בזה, און ס'איז אַרויסגעגאַנגען דער אור, און דאָס איז געווען במוצאי שבת, ווען ס'איז נאָכט געוואָרן נאָך שבת [הראשון].

מב

[וביאור דברי הגמרא] וואָרן ס'שטייט דאָך [מבואר יותר במדרש רבה]¹⁴ אַז דעם 'ערשטן' פרייטאָג צונאַכטס [שבו ביום ששי נברא אדם הראשון] איז נישט טונקל געוואָרן, אותו אור שימש ל"ו שעות, ס'איז נישט טונקל געוואָרן פרייטאָג צונאַכטס. און מוצאי שבת איז דאָס ערשטע [מאַל] טונקל געוואָרן, [ונתיירא אדם הראשון ואמר אף] חֲשֶׁךְ יִשְׁפָּנִי, האָט ער זיך געשראָקן.

האָט אים הקדוש ברוך הוא מזמין געווען שני אבנים - אַזוי שטייט דאָך, - מ'האָט אים מזמין געווען שני אבנים, און ס'איז נברא געוואָרן דער אור, און אויף 'דעם' מאַכט מען די ברכה [בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ], ווייל דאָס איז געווען במוצאי שבת.

מג

[ונמצא כי מה שאמרו שלכן מברכין במוצאי שבת לפי שהוא תחילת ברייתו של האור], איז דאָך עס נישט 'דער אור' וואָס ס'איז נברא געוואָרן ביום 'הראשון' [למעשה בראשית, כדברי הבלבוס, נאָר] דאָס איז ביי אדם הראשון'ן געווען, מיט 'אַכט טאָג' שפעטער.

הוא במוצאי שבת ממש, על ידי אדם הראשון, כדאיתא בפסחים דף נ"ד, וכמו שכתב הוא גופיה [בלבובש] סימן תרכ"ד עיין שם. [וכן כתב גם בספרו אליה רבה (שם)].

וכן הקשה התוספות יו"ט במלבושי יום טוב (שם) וז"ל: דהיינו 'ביום ראשון'. כמה דחיקי שמעתי, אלא הכי אתמר בגמרא פרק מקום שנהגו וכו' (פסחים נד. והובא להלן). ועיין בסימן תרכ"ד סעיף ה' כתב שם [הלבובש] כן בשם הגדה, לפי שראה כן שם בבית יוסף בשם הכל בו (סימן מא).

¹² בגמרא פסחים (נד.) אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחילת ברייתו הוא. וכיון שרואה מברך מיד. רבי יהודה אומר סודרן על הכוס, ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה וכו'. ואור דידן, במחשבה עלה ליבראות בערב שבת, ולא נברא עד מוצאי שבת, דתניא רבי יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור וכו'.

¹³ שהוא אור ליום "שמיני" ממעשה בראשית.

¹⁴ בבראשית רבה (יא. ב.) ר"ש בר יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון, אע"פ שנתקללו המאורות מערב שבת [כשחטא אדם הראשון], אבל לא לקו עד מוצ"ש, אתיא כרבנן ולא אתיא כדר' אמי, דא"ר אמי אדם הראשון לא לן כבודו עמו וכו', ורבנן אמרי לן כבודו עמו [בבלי שבת], ומוצאי שבת ניטל ממנו זיוו וטרדו מגן עדן וכו'. כיון ששקעה חמה בלילי שבת, ביקש הקב"ה לגנוז את האורה, וחלק כבוד לשבת, היא הוא דכתיב (בראשית ב. ג.) וַיִּכְבְּדֵהָ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, ברכו באורה. כיון ששקעה החמה בלילי השבת התחילה האורה והיתה משמשת, התחילו הכל מקלסין וכו'.

ר' לוי בשם רבי זעירא אמר, ל"ו שעות שימשה אותה האורה, שנים עשר של ערב שבת, וי"ב של לילי שבת, וי"ב של שבת. כיון ששקעה החמה במוצאי שבת, התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון, שנאמר (תהלים קלט, יא) ואומר אף חשך יושפני ולילה אור בעדני, אותו שכתוב בו הוא יְשׁוּפֵף רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשְׁפָּנוּ עֶקֶב (בראשית ג. טו) בא להודווג לי. מה עשה הקב"ה, זימן לו שני רָעָפִים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה, הה"ד ולילה אור בעדני. מה בירך עליה, בורא מאורי האש. אתיא כשמואל דאמר שמואל מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת, מפני שהיא תחלת ברייתה, רב הונא בשם רב ורבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר אף מוצאי יום הכפורים מברכין עליו, מפני ששבת האור כל אותו היום.

[וכן הוא גם להלן בבראשית רבה (יב. ו)].

מד

ועוד קשה, שהרי הלבוש עצמו כתב במקום אחר כמעט הגמרא, ואם כן דבריו סותרין

און דער לבוש אליין אין הלכות יום הכיפורים^{כח} זאָגט ער 'דעם' טעם [אויף] וואָס מ'מאַכט די ברכה על האור, [אז דאָס איז] וועגן 'דעם', [לפי שאדם הראשון הוציא האור משני אבנים במוצאי שבת]. און 'דאָ' [בהלכות שבת] זאָגט ער גאָר [אז די ברכה איז] אויף דעם 'ערשטן' אור.

מה

[וקשה תרתי על טעם הלבוש בהלכות שבת].

א [קודם איז ער זיך סותר [דברי 'עצמו', מהלכות שבת להלכות יום כיפור].
ב] און ס'איז פאַרקערט פון די 'גמרא' לכאורה.

מו

חקדמה לישוב קושית האליה זוטא

מדברי המדרש יש ראייה למעטם הלבוש, שהרי מביא ראייה על דין ברכת הנר במוצאי שבת, מן הפסוק
וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ, דזה מיירי מכריאת האור שביום ראשון למעשה בראשית

נאָר דער אָמַת, לאָמיר זען.

כאַטש 'אין פלוג' איז דאָך דער לבוש זייער טאַקע האַרב, אַזוי ווי ער פרעגט אים
דער אליה זוטא. אָבער לעולם פון 'דעם' מדרש (שבקושיא א) איז אַ ראייה צום לבוש.
וואָרן דער מדרש דרינגט זיך אויף, - אין ירושלמי איז אויך די זעלבע, אין
ירושלמי ברכות^{כט}, - אַז פון דאָנעט איז געדרינגען [אז] אין מברכין על הנר עד שיאותו
לאורו, ווייל ס'שטייט וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיְבָרֶךְ.

און 'דעם' שטייט דאָך אויף דעם ערשטן אור וואָס ס'איז באַשאַפן געוואָרן אין
[יום ראשון פון] ששת ימי בראשית. דער וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב, דאָס שטייט דאָך
ביי 'דעם' אור, און פון דאָרטן דרינג איך מיר אויף [אז] אין מברכין על הנר עד
שיאותו לאורו, זעט דאָך אויס טאַקע אַז ס'גייט אַרויף [ברכת בורא מאורי האש] אויף
'דעם' אור [שנברא ביום ראשון למעשה בראשית], נישט אויף דעם אַנדערן אור וואָס ס'איז
געווען דורך אָדום הָרָאשון^ל [מיט אַכט טאָג שפּעטער, במוצאי שבת], דורך די שני אבנים.
[שהרי] אויף 'דעם' [האור של אדם הראשון] שטייט דאָך נישט וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי
טוֹב, און נישט וַיְבָרֶךְ, ס'איז דאָך גאָרנישט 'דעם'.

^{כח} בלבוש הלכות יום כיפור (לבוש החור, אור"ח תרכ"ד, ה): אבל ישראל שהדליק מגוי אין מברכין עליו, שהרי לא
שָׁבַת ממלאכת איסור, וכן האור היוצא מן העצים או מן האבנים שהוציא עכשיו ועכשיו הוא שנברא ולא שייך
שָׁבַת ממלאכה, אין מברכין עליו במוצאי יום כיפור. אף על גב דבמוצאי שבת מברכין עליו אפילו על הנר
שהודלק מן הגוי שלא שָׁבַת, היינו משום שתחלת בריאתו היתה במוצאי שבת, כמו שנמצא בהגדה (בראשית רבה
יא, ב) במוצאי שבת זימן הקב"ה לאדם הראשון שני רעפים והקישן זה בזה ויצא מהן אש ובירך בורא מאורי
האש, לפיכך מברכין במוצאי שבת על כל נר שבעולם ואפילו היוצא מן העצים ומן האבנים, שהוא מעין ברייתו,
ואפילו שלא שָׁבַת. אבל יום כיפור שאין הטעם אלא מפני שהוא דבר חידוש שלא נהנו ממנו כל היום, אין
מברכין אלא על אור ששָׁבַת, או שלא נעשה באיסור.

^{כט} בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ז, דף ס"א): אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. דרש רבי זעירא בריה דרבי אבהו,
וירא אלקים את האור כי טוב, ואחר כך ויברך אלקים בין האור ובין החשך. אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי
עולם, רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, ויברך אלקים, אַבְרָהָם ודאי. רבי יהודה בי ר' סימון אמר הבדילו לו.
ורבנן אמרין הבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. משלו משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שני איסטריגין, זה
אומר אני משמש ביום וזה אומר אני משמש ביום, קרא לראשון ואמר לו פלוני היום יהא תחומך, קרא לשני
ואמר לו פלוני הלילה יהא תחומך, הדא הוא דכתיב ויקרא אלקים לאור יום וגו', לאור אמר לו היום יהא
תחומך, ולחשך אמר לו הלילה יהא תחומך. [וכן הוא גם בבראשית רבה (י, ג), ועיין להלן בהערה מד].

מז

[סיי] וויאזוי דער פֿשט וועט זיין [פון] וִירָא אַלְקִים אַתְּ הָאֹר" כִּי טוֹב "וַיִּבְדֵּל", [וואָס] איין פֿשט [איז]^ל אַז דאָס גייט אויפן אור הגנוז, - רש"י ברענגט דאָך ביידע פֿשטים^א, - און איין פֿשט אַז ס'גייט [ארויף אויפן אור השמש, אויף דעם וואָס הקב"ה ער האָט קובע געווען] [לחמה ולבנה כִּן] זה תחומו ביום וזה תחומו בלילה. אָבער על כל פנים איז דאָך [עס] נישט 'דעס' [כטעם הגמרא, דלא מיירי ממה שאדם הראשון הקיש שני אבנים במוצ"ש].

[וואס כן] זעט דאָך אויס פון 'דעם' מדרש, זעט אויס טאָקע אַזוי ווי דער [טעם פון] לבוש.

מח

אבל מ"מ אנו צריכין גם לטעם הגמרא והפוסקים דהוא על שם הקשת שתי אבנים במוצ"ש, ושני הטעמים אלו תרומיהו מוצרך צריכי והא בהא תליא, כדיבואר לקמן

נאָר וואָס דען, [טעם הגמרא והפוסקים] דאָס איז דאָך אָבער אויך אַמַּת, [שהרי] די גמרא זאָגט דאָך אַזוי, אַז ס'גייט אויף די שתי אבנים וואָס ס'איז נִזְדַּמָּן געוואָרן פֿאַר אדם הראשון. און ער דער לבוש אַליין זאָגט [אַזוי] אין הלכות יום הכיפורים, ער איז זיך סותר.

מט

נאָר קען זיין, זעט עפעס אויס אַז דאָס איז איינס. קאָן זיין אַז דאָס איז עפעס הא בהא תליא.

נ

קושיא - למה תקנו כלל ברכה על 'בריאת' האור

באמת צריך טעם מאי שנא בריאת האור מבריאת שאר דברים, דלא מצינו ברכה על שום בריאה אחרת מפאת שהגיע זמן בריאתה בששת ימי בראשית, רק או מטעם שנהנה ממנו באותה שעה, או שמקיים מצוה באותה שעה, או שנתחדש או בריאה זו בשעתו, כברכת קידוש החמה ולבנה ויוצר המאורות, וכדומה

וואָרן לעולם ברויך מען דאָך צו פֿאַרשטיין, [פאָרוואָס] ווייל ס'איז נברא געוואָרן דער "אור" במוצאי שבת, [פאָרדעם] מאַכט מען בֹּרָא מְאֹרֵי הָאֵשׁ [במוצאי שבת]. פֿאַרוואָס מאַכט מען נישט קיין ברכה אויף דער גאַנצער בריאה^ל, אויף די גאַנצע בריאת שמים וארץ איז נישטאָ קיין שום ברכה, פֿאַרוואָס איז נישטאָ קיין ברכה אויף בריאת שמים וארץ, [אויף] פֿראַשית פֿראַ אַלְקִים אַתְּ הַשָּׁמַיִם וְאַתְּ הָאָרֶץ. פֿאַרוואָס פֿונקט אויפן "אור" וואָס ס'איז געווען פון די צוויי שטיינער, פֿאַרוואָס פֿונקט אויף דעם איז דאָ אַ ברכה.

ס'איז טאָקע נִבְרָא געוואָרן במוצאי שבת, [אָבער] אויף די גאַנצע [בריאה פון] ששת ימי בראשית איז [דאָך] נישטאָ קיין שום ברכה, [און פֿאַרוואָס אויף דעם יאָ].

נא

נאָר אויף אַנדערע רוב זאכן קען מען זאָגן, [שנכלל בתוך] ברכת הנהנין, ווייל

^ל בירושלמי ברכות (פ"ח ה"ו) וכן בבראשית רבה (ג, ט), וכמובא לעיל בסמוך.

^א ברש"י בראשית (א, ד): וִירָא אַלְקִים אַתְּ הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה, ראהו שאינו כדאי [האור הגנוז] להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו [דקאי על אור יום] כך פרשהו, ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה.

^ב פירוש: על שאר הנבראים.

מ'מַאכט אָן אַנדערס מאָל די ברכה. צי אויפן בריאת המים [שמברכין על המים כששותין מהם], צי אויף די בריאה פון חיות, און צָמַח הָאֲדָמָה [שמברכין עליהן כשאוכלין מהן].

נב

אַבער אף על פי כן, איז דאָך דאָ אַסאך [זאכן] וואָס מ'מַאכט גאַרנישט קיין ברכה, טאַקע אויף די גאַנצע שמים וארץ, [ואם כן עדיין יוקשה] פאַרוואָס פונקט אויף 'דעם' [על האור].

נג

על כל פנים אויף דעם וואָרט פון די בריאה, געפינט מען נישט קיין ברכה [על זמן שנברא הדבר. נאָר] אָדער ברכת הנהנין 'בשעת מ'איז נהנה', אָדער ברכת המצות [בשעת קיום המצוה], אָדער ברכת הודאה [ושבח], אַזוי ווי ס'איז פאַרהאַנדן [כמה ברכות השבח] ס'איז פאַרהאַנען ברכות אויף .. און כדומה^{לג}.

נד

אַבער דירעקט אין דעם 'זמן' וואָס ס'איז געווען די בריאה, געפינט מען נישט [קיין ברכה אויף קיין שום אַנדערע בריאה].

[ורק] אָדער בשעת ס'ווערט 'נתחדש' אַ נייע זאך, אַזוי ווי טאַקע יוצר המאורות מאַכט מען דאָך יעדן טאָג [מטעם שנתחדש האור בכל יום], דאָס איז דאָך נאָר אויך דער טעם ווייל ס'ווערט נַתְּחַדֵּשׁ יעדן טאָג^{לד}. אָדער די לבנה 'בחידושה' [ברכת קידוש לבנה בכל חודש]^{לה}, צי חמה 'בתקופתה' [ברכת קידוש החמה, אחת לכ"ח שנים]^{לז}.

אַבער פֿשוט פֿשט ווייל ס'איז געווען [באותו 'זמן'] דער 'תחילת' הבריאה, און ס'איז נישט קיין שום התחדשות 'היצטערט' פון דעם, און ס'ווערט פון דעם נישט געטון היצטערט, נאָר ווייל ס'איז אַזוי געווען די בריאה [בזמן זה, לא מצינו ברכה כזו בשום מקום].

נה

[ולא עוד אלא דאפילו על 'האור' כשהנין ממנה], אַן אַנדערס מאָל ווען מ'צינדט אָן אַ לעכט, דעמאָלטס מאַכט מען דאָך נישט קיין ברכה. נאָר [במוצאי שבת] ווייל ס'איז געווען [דעמאָלטס] דער זמן הבריאה.

^{לב} וכמבואר בשלחן ערוך (או"ח סימן ריח-רל) כמה ברכות שבח והודאה.

^{לד} כמבואר בתוספות פסחים (נג:). אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת. הקשה ה"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו, דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. ותירץ, דהני מילי כשגופו נהנה, אבל שאר הנאה לא. ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום, היינו משום שמתחדש בכל יום. [נועין בב"ח (או"ח ריש סימן רחצ) שמביא דברי התוספות אלו].

^{לה} כמבואר בגמרא סנהדרין (מב:). אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא (בא יב, ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה, וכתיב התם (בשלח טו, ב) הַזֶּה קָלִי וְאֶנְהוּ. תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש, דין. אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד וכו'. אמר ליה רב אחא לרב אשי, במערבא מברכי ברוך מַחֲדֵשׁ חֲדָשִׁים. אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי, אלא כדרב יהודה, דאמר רב יהודה ברוך [וכו'] אֲשֶׁר בְּמֶאמְרוֹ בְּרָא שְׁחָקִים ... בְּרוּךְ אַתָּה ה' מַחֲדֵשׁ חֲדָשִׁים. - [ולשון רבינו "לבנה בחידושה", הוא מלשון הטור ושו"ע (או"ח ריש סימן תכו) ושאר פוסקים, שכתבו הלשון הרואה לבנה בחידושה].

^{לו} כמבואר בגמרא ברכות (טז:). תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה, וכוכבים במסילותם, ומזלות כסדרן, אומר בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית ואימת הוי אמר אביי כל עשרים ושמונה שנים והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע.

[ומה שנוצר כאן בגמרא "לבנה בגבורתה", עיין ביאורו בטור או"ח סוף סימן רכט (והוא גורס לבנה "בטהרתה" כמבואר בפרישה שם) דהיינו כשתחזור הלבנה להיות בתחלת מזל טלה בתחלת החודש, אבל ברכת קידוש לבנה בכל חודש הוא ענין אחר כמובא לעיל מגמרא סנהדרין].

דאָס געפֿינט מען נישט ביי קיין שום זאך, [ואם כן צריך ביאור] פֿאַרוואָס גראַד ביי דעם [תקנו לברך ברכה זו במוצאי שבת].

נו

ישוב קושית האליה זומא, עס ישוב קושיא הנוכר
וקישור מעם הלבוש עם מעם הגמרא

וביאור המעם למה תקנו לומר "ברכת האור" דייקא עם ברכת "הבדלה"

נאָר ס'קען זיין אַז דאָס איז טאַקע מקושר [טעם הלבוש והמדרש, עם טעם הגמרא והפוסקים, ויבאר גם הטעם] אַז מ'האַט דאָס 'צוגעשטעלט' צו [ברכת] "הבדלה", [שמברכין אותה לכתחלה] נאָר ביי דעם, ביי [סדר] "הבדלות".

נז

תקנו לברך ברכת האור ביחד עם ברכת "הבדלה", בשעה שסודרין כל סדר "ההבדלות",
בין קודש לחול, בין אור לחשך, ובין ישראל לעמים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה

[וביאור הענין], ווייל ס'איז אַ תְּשִׁיבוּת [לברך ברכת האור בתוך] דער זמן וואָס מ'זאָגט
דאָרטן [סדר 'ההבדלות' שבברכת המבדיל], מ'האַט דאָך דאָס מסדר געוועזן ביי סדר
הבדלות די אלע "ברכות" ניין בשמים נר' והבדלה, בשעה שסודרין די [אלע] "הבדלות",
המבדיל "בין קודש לחול, בין אור לחשך, ובין ישראל לעמים, בין יום השביעי
לששת ימי המעשה" ^{לז}.

זעט מען דאָך [אז] ווייל מ'מאַכט אַ ברכה אויף דער "הבדלה" [פון] בין יום
השביעי לששת ימי המעשה, איז מען [שוין] כולל [דערין] אלע הבדלות [אף שאינם שייכים
להבדלה בין יום שבת לימי החול].

נח

וההבדלה שאומרים בין קודש לחול, לא קאי על ההבדל בין שבת לחול, שזה נמנה בפני עצמו
אצל בין יום השביעי לששת ימי המעשה, אלא קאי על ההבדלה שבין כל עניני קודש לעניני חול

[שהרי גם מה שאומרים] בין "קודש לחול" מיינט מען דאָך נישט ווייל שבת איז
"קודש" קודש און אינדערוואָכן איז "חול", וואָרן דאָס זאָגט מען דאָך [שוין]
עקסטער בין יום השביעי לששת ימי המעשה, דארף מען דאָך נישט זאָגן דאָס צוויי
מאַל.

[נאָר] דאָס מיינט מען דאָך ביי יעדע קדושה, אַז ס'ברויך צו זיין הבדלה והפרשה
[בין קדושה לחולין, בכדי] ס'זאָל זיך דערהאַלטן [די קדושה], ס'זאָל זיך נישט אויסמישן.
מוז זיין אַ 'הבדל' בין קודש לחול.

נט

וכן ההבדלה שאומרים בין אור לחשך, לא קאי על אור וחושך כפשוטו שהם מובדלים מעצמן, אלא על
דברים דקים להבדיל בין מעשיהם של דשעים שנקרא חושך, ובין מעשיהם של צדיקים שנקרא אור

[ומה שאומרים] בין אור לחשך, לכאורה וואָס הייסט, ס'איז דאָך 'ממילא' [פון זיך
אליין] אַ הבדל, אַז דעס איז אור און דעס איז חשך ^{לז}.

^{לז} כמבואר בגמרא פסחים (קג: קד.) עיין שם.

^{לח} ועיין באורך בס"ג שמיני תשס"ז, שמבאר רבינו דעל דברים המורחקים ומובדלים ממילא, על זה אין צריך להזכיר שמבדילין ביניהם, אלא קאי על גבולים סמוכים שבין קודש לחול וכדומה, שצריך זהירות להבדיל ביניהם, ועיי"ש בביאור סדר ההבדלות.

נאָר מ'דאַרף עקסטער טאַקע צו מאַכן [א] הַבְּדֵלָה [בין אור לחושך. ווי' דער מדרש זאָגט דאָך גאָר'ט אַז אור מיינט מען מעשיהם של צדיקים, און חשך מיינט מען מעשיהם של רשעים. [ונמצא] ברויך מען מאַכן אַן הבדלה והפרשה, מ'זאָל נישט מאַכן קיין 'ערבוביא' אין די 'מעשים', אַז מ'זאָל נישט חלילה ווערן 'מיטגעריסן' [עם מעשי הרשעים].

ס

וההבדלה שאומרים בין ישראל לעמים, זה מובן כפשוטו להבדיל בין דרכי הגוים לדרכי ישראל, שזהו אחד מהיסודות והמצוות היותר גדולות ונחוצות

און בין ישראל לעמים, [הכוונה כמאמר הכתוב] [קדושים כ, כו] וְאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים [להיות ל'].

[דעס איז] איינס פון די גרעסטע ציוויים וואָס מ'איז מ'צוה, [וואָס] אויף דעם איז מ'יזדך כל התורה כולה.

אזוי ווי דער רמב"ם זאָגט^ט.

אַז מ'איז נישט 'מובדל ומפרש' [מן הגוים], גייט מען נאָך [נאָך] 'זייערע' דרכים. ממילא אין 'דעם' 'ליגט דאָך קיום כל התורה כולה.

וואָרן די אַלע דרכי האומות, זענען דאָך 'פאַרקערט' פון די תורה הקדושה.

סא

"והבדלה" ראשונה שבתורה, נאמר "בבריא את האור", בפסוק וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב "וַיַּבְדֵּל", אשר הוא מיוסד על ענין ההרחקה וההבדל שבין רשעים לצדיקים, וכמו שפירשו חז"ל, ראוהו שאין כדאי לרשעים להשתמש בו, וגנוזו לצדיקים לעתיד לבא

איבערדעם [בענין] הַבְּדֵלָה, די ערשטע הַבְּדֵלָה וואָס מ'געפינט אין די תורה הקדושה איז געווען ביי דעם אור הגנוז.

דאָס איז דאָך אויך 'פאַרדעם', ווייל ער האָט געזען שאין כדאי לרשעים להשתמש בו.

[וכמו שדרשו בפסוק] וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב, [ראהו] שאין כדאי לרשעים להשתמש בו^א, [פאַרדעם] האָט מען געמאַכט "הַבְּדֵלָה" [במה שגנוזו לצדיקים לעתיד לבא, ועל זה נאמר] "וַיַּבְדֵּל" אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.

איז דאָך די ערשטע "הַבְּדֵלָה" [בין רשעים לצדיקים] געווען ביי "אור".

^ט בבראשית רבה (ח, א): אמר רבי ינאי, מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה מעשיהן של צדיקים ומעשיהם של רשעים. וְהָאֵרֶץ הָיְתָה תוֹהוּ, אלו מעשיהם של רשעים, וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אור, אלו מעשיהן של צדיקים. וַיַּבְדֵּל אֱלֹקִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ, בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים. וַיֵּרָא אֱלֹקִים לְאֹר יוֹם, אלו מעשיהן של צדיקים, וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה, אלו מעשיהן של רשעים. וַיְהי עֶרֶב, אלו מעשיהן של רשעים, וַיְהי בֹקֶר, אלו מעשיהן של צדיקים, יום אחד, שנתן להם הקב"ה יום אחד, ואיזה זה יום הכפורים.

^ב רמב"ם (עבודה זרה יא, א): אין הולכין בחקות העובדי כוכבים, ולא מדמין להן לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהן, שנאמר (קדושים כ, כג) וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם, ונאמר (אחרי יח, ג) וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ, ונאמר (דברים יב, ל) הַשֹּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ אַחֲרֵיהֶם. הכל בענין אחד הוא מזהיר, שלא יִדְמָה להן, אלא יהיה ישראל 'מובדל' מהן, וְיִדְוֶעַ במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו. וכן הוא אומר (קדושים כ, כו) וְאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וכו'.

^א לשון רש"י בפרשת בראשית המובא לעיל (בהערה לא). ומקורו בגמרא חגיגה (יב.) ובבראשית רבה (יא, ב. יב, ח), ועוד.

סב

אף שבעצם לא היה ראוי לתקן ברכה זו עבור שעת 'הבריאה' (וכדלעיל, באות נ-נה). אבל 'בצירוף' כל אלו הענינים ביחד, א] שהבדלה ראשונה נזכר בתורה בברית האור להבדיל בין רשעים לצדיקים, ב] אשר בריאת האור היה ביום ראשון, ג] והוצאת האש ע"י אדם הראשון היה במוצאי שבת. עבור זה תקנו חכמים לומר ברכת האור במוצאי שבת ביחד עם סדר ההבדלות, כדי ללמדנו כזה גודל חיוב ונחיצות ענין ההבדלה והפרשה בשני רשעים לצדיקים

איבערדעם איז דאָס בצירוף [מה שהבדלה ראשונה נזכר בברית האור שביום ראשון] **האָט מען בּוֹחַר געוועזן** [לקבוע חיוב ברכה זו במוצ"ש, מטעם הגמרא ווייל] **ס'איז נברא געוואָרן דער אור במוצאי שבת.**

[כין לעולם העט נישט גיווען געווען] [ראוי לברך מטעם אחד לבד], וועגן דעם אור אַליין [שנברא] ביום הראשון [ונגנן לצדיקים] העט נישט געווען דער זמן דערפון במוצאי שבת [שהוא בלילה], וואָרן 'דער אור' איז דאָך הערשט **בִּימְמָא**^{מב}. איבערהויפט^{מג} [שהרין ס'איז דאָך נגנן געוואָרן] [אור הראשון, ואינו משתמש אפילו ביממא]. און דער עיקר אור ווען ער האָט [ינא] **מְשַׁמֵּשׁ געווען** [בששת ימי בראשית] האָט ער דאָך **מְשַׁמֵּשׁ געווען ביום, אַזוי זאָגט דאָך דער מדרש**^{מד} [שקבע לזה תחומן] ביום, נישט בלילה. [ואם כן אם היה מברכין עבור טעם זה לבד] העט מען געדאַרפט **צופרי** [זונטאָג] **מאַכן** [די ברכה].

אַבער וועגן דעם אַליין [עבור טעם הגמרא שאדם הראשון הקיש שני אבנים במוצאי שבת] **איז אויך נישט דאָס פלאַץ** [לברך רק משום שהוא 'זמן' הבריאה] [וכמבואר באורך לעיל, באות נ-נה].

סג

ועוד כי שורש כל האש והאור שבעולם, מקורם מברית האור הגנוז שנברא ביום ראשון, שזה היה התחלת הבריאה של "אור", ונמצא כי טעם הגמרא מקושר עם טעם הלבוש

נאָר אַבער 'איניס ברענגט דעס אַנדערע', [ובצירוף שני הענינים שהיה בשעת הבריאה, בריאת האור ביום ראשון והוצאת האש במוצאי שבת, תקנו לברך ברכה זו במוצאי שבת].

[שהרין] דער מקור פון אַלע אורות [שבעולם] איז דעך דאָך דער ערשטער אור, **כאָטשיג ס'איז גאַרנישט 'דעס'** [שאינו דומה כלל לאור הגנוז שהוא אור רוחני נפלא ונורא], אַבער 'בכח' איז דאָך עס [שורשו ומקורו] פון 'דעס', דער מקור איז דאָך אַמאָל [מן אור הראשון], דער מקור פון דעם מדת האור האָט זיך דאָך אָנגעהויבן [ביי] דער ערשטער אור וואָס ס'איז געווען אויף דער וועלט^{מה}.

ממילא איבערדעם במוצאי שבת, הגם [אַש שלנן] דאָס איז שוין נישט 'דער' אור, אַבער ווען ס'קומט צו [ברכת סדר] "הַבְדֵּלָה", איז מען דאָס מְצַרֵּף [לזה גם ברכת האש והאור], ווייל ס'איז געווען די ערשטע "הַבְדֵּלָה" איז געוועזן ביי "אור"^{מו}.

און 'דעס' [די ערשטע הבדלה] איז שוין געוועזן ביי דעם אור שנברא ביום ראשון [כטעם הלבוש].

סד

ובזה מיושב גם הסתירה שכדברי הלבוש עצמו שכתב ב' הטעמים, כי באמת אנו צריכים לב' הטעמים שנאמרו בזה, כי רק בצירוף כל הטעמים בחור לתקן ברכה זו

ממילא איז נישט קיין 'סתירה' אין לבוש, וואָרן די ביידע [טעמים] זענען אַמאָת,

^{מב} וכמו שהעיר האליה זוטא על טעם הלבוש.

^{מג} יש להוסיף עוד דיוק בזה.

^{מד} בבראשית רבה (ג, ו), דאיתא שם ממש כדברי הירושלמי המובא לעיל בהערה כט, עיין שם.

^{מה} ויעיין עוד בזה בדברי יואל בפרשתן (עמוד תפב, מדרוש אחר).

^{מו} ובזה מדויק מאוד נוסח הברכה בורא 'מאורי' 'האש'.

איך מוז האָבן תריווייהו איתנייהו, די ביידע טעמים פעלן מיר אויס [לתת טעם] פאַרוואָס מ'איז מברכין על הנר במוצאי שבת.

הן דער טעם [הגמרא והפוסקים] ווייל ס'איז געווען די בריאה [במוצאי שבת, ע"י שני אבנים של אדם הראשון], און הן דער טעם [הלבוש והמדרש] פון אור שנברא ביום הראשון.

סה

ישוב קושיא ב

מכיון שתקנו לברך ברכת האור בסדר "הברלה" והוא מיוסד על האור שנברא ביום ראשון, אשר שם הוא ההתחלה של 'ההבדל' בין רשעים לצדיקים, ושם נאמר "וַיֵּרָא" אֱלֹקִים אֶת הָאֹר "וַיִּבְדֵּל", על כן תקנו שלא לברך על הנר עד שיאותו לאורו, והיינו 'לראות' לאור האש

ממילא אַז ס'איז מיוסד אויף דעם אור שנברא ביום הראשון, דאָרטן זעט מען וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר פִּי טוֹב "וַיִּבְדֵּל", די "הבדלה" [שבין רשעים לצדיקים] האָט זיך [דעמאָלטס] אָנגעהויבן.

כאָטשיג דאָרט שטייט נישט קיין "ברכה" [על האור], אָבער די "הבדלה" האָט זיך אָנגעהויבן פון ווען אָן ס'איז געווען "וַיֵּרָא" אֱלֹקִים אֶת הָאֹר פִּי טוֹב, אַז מ'האָט עס אָנגעזען, מ'האָט געזען דעם אור. פון דעמאָלטס האָט זיך אָנגעהויבן די בחינת "הבדלה".

און וְלֹא עוֹד, די ברכה וואָס מ'מאַכט בורא מאורי האש איז דאָך אויך ווייל ס'איז דער יסוד פון "הבדלה", און די הבדלה איז געווען וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר פִּי טוֹב, איז אַ ראיָה ממילא אַז דאָס איז "הבדלה", און די ברכה איז דאָך אויך נאָר וועגן דער הבדלה.

סו

ממילא איבערדעם האָבן חכמינו ז"ל אַרויסגעלערנט, האָבן זיי הערשט מיוסד געווען די ברכה עד שיאותו לאורו, [כדי] ס'זאָל זיין בחינת "וַיֵּרָא" אֱלֹקִים [אֶת הָאֹר], מ'זאָל זען דעם אור. [ולכן אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו].

סז

בגמרא איכא מאן דאמר דא"צ להיות נאותים לאורו המברך בעצמו, אלא כל שאחרים נאותין לאורו יכול לברך. ולדרכינו ו"ל הטעם, כי התועלת שיוצא מבריות האור במה שנמנע בהבריאח "כח ההבדלה" שבין רשעים לצדיקים, זה מביא תועלת לכל אחד גם להמברך, [ולכן הקילו דסגי במה שאחרים רואים לאורו, שיתקיים בזה מה שסבמו מן הפסוק "וַיֵּרָא" אֱלֹקִים]

שטייט דאָך אויך אין די גמרא¹², [דאיכא מאן דאמר אַז] שיאותו לאורו מיינט מען נישט אַז 'ער אליין' זאָל נהנה זיין, נאָר אַז מ'קען נאָר [נהנה זיין] אפילו. כאָטשיג ער שטייט 'ווייט' און ער איז נישט נהנה, [אָבער] אַז ער זעט עס נאָר, [און] אַז ס'קאָן אָן 'אַנדערער' נהנה זיין, דער וואָס ער איז נאָנט, [והוא עכ"פ באופן] ס'זאָל אָן אַנדערער קענען נהנה זיין, איז שוין אויך בכלל זה.

¹² בגמרא ברכות (גג:) ואין מברכין על הנר עד שיאותו [לאורו]. אמר רב יהודה אמר רב, לא יאותו יאותו ממש, אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה, ואפילו ברחוק מקום. וכן אמר רב אשי ברחוק מקום שנינו. [ויש לציין כי יש פלוגתא בזה בגמרא, ונחלקו הראשונים בזה להלכה, ולכן בשולחן ערוך (או"ח רחצ, ד) לא פסקין כן. ולכן מזכיר רבינו זה בשם "הגמרא", ואזיל אליבא דרב יהודה דרב יהודה אמר רב בגמרא שסובר כן, וכן הוא דעת הגמרא ירושלמי (ברכות ח, ו), וכן יש ראשונים שפסקו כן, וכגון הבעל המאור והרשב"א בברכות שם, ועיין בבית יוסף (או"ח שם)].

מ'מינט נישט יאותו לאורו אז 'ער' זאל זיין יאותו לאורו, נאָר ס'זאל קאַנען זיין יאותו לאורו, דער וואָס ער איז נאָנט.

[ולדרכינו הטעם בזה, ווייל] כאָטשיג ער [המברך] איז ווייט פונעם אור, קומט אים שוין צוניץ די "הבדלה" [בין צדיקים לרשעים שעשה הקב"ה בששת ימי בראשית, ווייל] ער וועט אויך קענען אַמאָל צוקומען [דערצו, להתבדל מן הרשעים ע"י כח ההבדלה שהטביע הקב"ה בטבע הבריאה^מ בעת בריאת האור הראשון].

סח

דאָס טאַקע האָט מען געוויזן, מיט דעם "וירא" אַלקים, און שיאותו לאורו.

סט

ישוב קושיא א

מוך שאלה ותשובה שמביא התנחומא, בענין ברכת הנר במוצאי שבת, אנו למדין גודל ענין ההבדלה והפרשה שצריך להיות בין צדיקים לרשעים, כי תקנו ברכה זו על שם הפסוק וירא אלקים את האור ויבדל, דפירושו שגנוו לצדיקים לפי שאין כדאי לרשעים להשתמש בו

היוצא לנו מזה, איז דאָך דער גאַנצער מקור, וויאָזוי איז געדרינגען פון דאָנעט [בפסוק וירא אַלקים את האור ויבדל, אז] אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, ווייל די ברכה [פורא מאורי האש] איז אויף דער ערשטער "הבדלה" [שבתורה, וואָס] מ'האָט דאָך דאָ 'צוטיילט' [בין האור והחושך] ווייל מ'האָט געזען אז 'רשעים' זענען נישט כדאי להשתמש בו, און פון דאָרט איז געדרינגען דעם גרויסן [חיוב] "הבדלה", האָט מען געזען דאָס גרויסע תועלת פון "הבדלה" בין קודש לחול ובין רשעים לצדיקים, [אז] ווייל ער האָט געזען אז אינו כדאי 'לרשעים' להשתמש בו, איז גָנוּז 'לצדיקים', דאָס איז דאָך געווען די 'ערשטע הבדלה', זעט מען דאָך ווי [ווייט] ס'דאַרף צו זיין דער 'הבדל' בין רשעים לצדיקים.

ע

וזהו גם כן הטעם ממה ששלח יעקב את יהודה להורות לפניו בארץ גושן דיקא, כדי שיהיה בני ישראל מרוחקים מן הרשעים כפרעה והמצריים עד כמה שאפשר

מִהָאֵי טַעְמָא, הָאֵבֶן 'זיי' [יעקב ויוסף] אַזוי געזוכט גושן, [כדי] אַז ס'זאל זיין אַ הַבְדֵּל, זיי זאלן מְרוּחָק זיין פון פֶּרְעֹה'ן.

עא

וכן מה שהיה ארץ גושן "מרוחק" אצל פרעה, זה גם כן נובע מהפסוק "ויבדל", אשר הטביע הקב"ה בשעת הבריאה ע"י גזיות האור מן הרשעים, והבדלת האור מן החושך, שיהיה מוטבע בבאי עולם מבדל הבדל וריחוק בין כח הקדושה לבח הטומאה, אשר לכן הרשעים מתרחקים מן הקדושה כמבטם, והצדיקים מתרחקים מן הטומאה און איבערדעם איז 'ער' [פֶּרְעֹה] אַנטלאָפֶן אויך דערפון. ווייל ס'ליגט אין שורש [הבריאה, די הרחק שבין רשע לצדיק], די 'בריאה' איז אַזוי געווען [מוטבע משעת בריאת וגזיות האור הראשון], אַז ס'ליגט אַ הַבְדֵּל צווישן רשעים און צווישן צדיקים. [ולכן הרשעים] זיי זענען בּוֹרֵחַ פון די קְדוּשָׁה, אַזוי ווי צדיקים זענען בּוֹרֵחַ פון די טומאה, אַזוי זענען זיי בּוֹרֵחַ פון דער קְדוּשָׁה. דאָס ליגט אַזוי פון תחילת הבריאה^מ.

^מ עיין לקמן אות ע והערה מט.

^מ וז"ל הישמה משה פרשת בלק (בפסוק וירא בלק, ד"ה ובאופן אחר): כי דבר מופת אמת אותו הנסיון, ומשכיל על דרכיו ימצא, בעת שהאדם נכנס להשי"ת, אז אם יביט בלבד באנשים צדיקים ימתקו מאד בעיניו, ובאנשי בליעל המה מגונים מאד בעיניו. וההיפך בהתרחקותם וגבה לבם, שאז יקצו בהצדיקים בטבע אף אם אינו יודע אותם כלל אם הם צדיקים או רשעים וכו'.

עב

[און] אין [לשון הפסוק] "וַיִּבְדֵּל" ליגט אַ כח הַבְדֵּלָה, הַבְדֵּלָה פֿין קוּדְשׁ לַחֹל.

אַזוי ווי פרעה איז פון דאָרט מְרוֹחֵק געוואָרן.

און 'דאָס' האָבן אידן געזוכט, מהאי טעמא האָט מען געזוכט גוֹשֵׁן, [כדי] מ'זאָל זיין מְרוֹחֵק פון רשעים, ס'זאָל זיין אַ הַבְדֵּל, וַאֲבָדֵל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים.

[ונמצא כי ישיבתם בגושן] דאָס איז די בחינת הַבְדֵּלָה.

עג

און דאָס איז דער טעם פון [די ברכה אויף] דער בריאה אויכעט, וועגן דער "הַבְדֵּלָה", איבערדעם מאַכט מען אַ ברכה [אויף די בריאה].

און פון דעם [פסוק] איז געדרוינגען עד שיאותו לאורו, ווייל ס'האָט אַ התקשרות [ברכת האש] מיט דעם אור הראשון, און דאָרט שטייט "וַיִּרְא", און "וַיִּבְדֵּל". איז דאָך דאָס הא באה תליא.

עד

ומובן היטב שייכות דברי התנחומא בענין ברכת הנר, להפסוק ואת יהודה שלח לפניו

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש.

[דהכתוב אומר] וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה, פאַרוואָס, ווייל דעם גרויסן כח הַבְדֵּלָה, מ'זאָל זיין מוֹבָדֵל פון צווישן די רשעים און פון די מקורות הטומאה.

שטעלט ער אָהער [במדרש] דאָ די הלכה, אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת, [און אז ס'איז] אויך נאָר עד שיאותו לאורו. פאַרוואָס, ווייל דער מקור איז געשטעלט אויפן אור הראשון, ווייל דאָרט איז די ערשטע הַבְדֵּלָה אין די תורה הקדושה, דאָרט זעט מען שוין [דעם] גִּנּוּז [ווייל] אין כדאי לרשעים להשתמש, גִּנּוּז לַצְדִּיקִים, [כדי] ס'זאָל זיין אַ הַבְדֵּל אין אור 'תיכף פון תחילת אָן'. איז דאָס די ערשטע הַבְדֵּלָה אין די תורה הקדושה, און אויף דעם איז מ'יוסד די גאַנצע ברכה, און פאַרדעם איז געדרוינגען פון דאָנעט עד שיאותו לאורו.

איז דאָס טאַקע מקושר [לפסוק זה, ווייל] דאָס איז דער זעלבער טעם [פאַרוואָס] וְאֵת יְהוּדָה שְׁלַח לִפְנֵי אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לִפְנֵי גִשְׁנָה.

והנה שומא מאת ה' ששנאה כבושה יש בין צדיק לרשע בטבע, אף אם אין מכירין זה בזה היטב במעשיהם, כדי שלא יהיה להם התחברות וילמד ממנו, משל לנכנס לחנותו של בשם וכו', וכן מי שנכנס לבורסקי, ואין דבר בעולם מזיק לנפש כמו התחברות עם אדם רשע אף לפי שעה, אף אם אינו 'ניכר', נכנס 'בנפש' כמו העכס וארס, וברוב ימים 'מצא', וצריך לזה זכות גדול בצירוף העסק בתורה שיצא ממנו העכס והארס כולי האי ואולי אחר זמן רב.

ולא מבעיא שאלו אשר הם צדיקים, אין מניחין השי"ת להתחבר עם הרשע ועושה ביניהם התרחקות, לא נודע לאיש מאין. אלא אף אלו שאינם עדיין בגדר צדיק גמור, רק שהם מתחברים לצדיקים אמיתיים, אין מניחין השי"ת להדבק בנפש רשע. והנה ידוע אמרינו בכל יום (קודם תפלת שחרית) אֲשַׁרְיֵנוּ מִה טוֹב חֲלָקֵנוּ וּמִה נְעִים 'גוֹרְלֵנוּ', דמי שהוא נדבק להשי"ת הוא 'בגורלו'. וזה פירוש הפסוק (תהלים קכח, ג) כִּי לֹא יִנּוּחַ שִׁבְט הָרָשָׁע עַל "גוֹרֵל" הַצְדִּיקִים, רצה לומר אף על "גורל" שלהם, רצה לומר "המקורבים אליהם", לְמַעַן לֹא יִשְׁלַחוּ הַצְדִּיקִים בְּעוֹלָתָהּ יְדֵיהֶם, והבן.

והנה לפי גודל הטומאה של האיש ההוא, כך היא השנאה, כי השנאה היא לפי ההתרחקות, דאם הוא מטומאה קלה, אזי מצדיק גמור שהוא קדושה גדולה הוא מרוחק, ויש לו שנאה ונמאס לו, אבל מצדיק (שאינו גמור) שאין הקדושה גדולה אין מרוחק כל כך, לכך אין השנאה גדולה כל כך. אבל מי שהוא מטומאה גדולה, הוא מרוחק מאד אף מקדושה קטנה וכו'.

עה

הוספה לשוב קושיא ג

וכמו כן בפסוק הנני שלח מלאכי ופנה דרך, דוה יהיה כדי לבער הרשעים מן הארץ, מחמת גודל ההכרח של ההברלה בין צדיק לרשע. ושוב כשיכלו הרשעים, כבר יוכל להתגלות האור שנברא ביום ראשון ונגנו, שמוה מיירי בפסוק ונרא אלקים את האור ויבדל

און די זעלבע וועט זיין הנני שלח מלאכי ופנה דרך.

אזוי ווי מ'האט דעם אור באהאלטן [לצדיקים, ווייל] אינו כדאי לרשעים להשתמש [בן]. אזוי וועט זיין ביי ביאת המשיח, [וואס] דאס איז דער רעכטער אור, אורו של מלך המשיח.¹

און דעמאלטס [לעתיד כשיתבערו הרשעים] וועט דאך אפירקומען דער אור הננו, [וואס ס'איז דאך] גנזו 'לצדיקים' לעתיד לבוא.² אחר ביאת המשיח וועט דאך אפירקומען דער אור, אזוי שטייט דאך אין דברי חכמינו ז"ל אין כמה מקומות.³ ממילא איז דאך [וועגן] אין כדאי לרשעים [להשתמש בן], איבערדעם איז ופנה דרך, [בכדי לבער הרשעים מן הארץ, ועל זה נאמר הפסוק] הנני שלח מלאכי לפניך ופנה דרך.

עו

סיום ישוב קושיא א-ג

ונמצא דכל אלו חג' ענינים מקושרים זה בזה, א] דין ברכת האור במוצאי שבת הנלמד מהפסוק ונרא אלקים את האור [ויבדל ב] הפסוק ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורית לפניו גשנה. ג] והפסוק הנני שלח מלאכי ופנה דרך פארדעם זענען די אלע זאכן טאקע מקושר, דער ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף, און הנני שלח מלאכי ופנה דרך, מיט דער שאלה ווען מ'איז מברכין על הנר. איז דאס אלעס הא בהא תליא.

ווייל דאס איז געווען דאס ערשטע [הבדלה, וכל זה הוא ללמדין] דער כח הבדלה. און [גניזת האור הראשון] דאס איז געווען די הכנה צו ביאת המשיח, [שאז יתקיים] הנני שלח מלאכי לפניך ופנה דרך.

איז דאס געווען די הכנה, [אז] מ'זאל במהרה זוכה זיין צום אור האמיתי, אזוי ווי דער מדרש רעכנט דא אויס די אלע ענינים פון דער גאולה⁴, וואס ס'האט זיך אנגעהויבן ביי יוסף הצדיק.

עז

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאל העלפן: מ'זאל מיר במהרה זאל מיר טאקע זוכה זיין. דער אייבירשטער זאל העלפן, משמח די לכות זיין. במהרה זאל מיר זוכה זיין צום אור האמיתי. דער בורא כל עולמים זאל מאיר עיני ישראל זיין. מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען במהרה, בהתרוםמות קרן התורה וישראל, מיט די גאולה שלימה ואמיתית, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

¹ הוא מלשון המדרש (בראשית רבה פה, א. ועוד).

² כדי שלא ישתמשו בו הרשעים שאינם כדאי לזה. אבל לעתיד לאחר שיכלו הרשעים לא יהיה שייך עוד חשש זה, ולא יהיה עוד צורך לגנוז את האור.

³ מצויין לעיל בהערה מא.

⁴ כמובא לעיל בהערה א.

